

baqax isir s'issa, almenu fil kreaturi
inferjuri li mhux biss mhumiex jiz
viluppaw ruhhom aktar, imma hafna
minnhom qed jghibu?" (9).

ANDREA CUSCHIERI, O.F.M.

- (1) Cfr. Evoluzzjonizmu, Poligénizmu u d-dnub originali fil Pastor, 1968, Nru. 6, p. 4.
- (2) Gen. II, 7: "Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem".
- (3) Cfr. Allocutio Pauli VI: Iis qui interfuerunt Coetui v.d. "Sim-
- posio" a theologis doctisque viris habito de originali peccato, die 11 Iulii 1966: AAS. LVIII (1966) 654.
- (4) I, 26.
- (5) II, 7.
- (6) Allocutio: Iis qui interfuerunt Coetui v.d. "Simposio" a theologis doctisque viris habito de originali peccato, die 11 Iulii 1966: AAS LVIII (1966) 654.
- (7) Enchiridion Patriticum, M.G. ROUET DE JOURNAL, S.J. edidit, ed. 22, Barcinone NeoEboraci, 1962, num. 361, p. 131.
- (8) I Kor. IX, 27.
- (9) GUIDO SCHEMBRI, O.F.M., Evoluzzjonizmu, Poligénizmu u d-dnub originali, fil Pastor, 1968, Nru. 6, p. 8.

WARA TUL TA' ZMIEN, WASAL IL-FARAG!...

FTIT TA' L-ISTORJA

Min xi darba kellu x-xorti li jmuri Gerusalemm, seta' jara hu nnifsu kif il-patrijiet frangiskani kienu jghixu fil-Bażilka u Kunvent tal-Qabar ta' Kristu, kien jistaghġeb, u ma kienx jemmen li hajja bhal dik kienet tista' tkun, ghallinqas għal zmien twil. Iżda, għal iżjed minn minn sitt mitt sena, il-Patrijiet Frangiskani għammru u għexu hemmhekk fi kmamar żgħar u mudlama, mingħajr ebda fetha li minnha jista' jidhol innifs. Sa l-1870 ma kellhom l-anqas is-setah li minnu setgħet tidħol ftit ta' l-arja jew ftit tax-xemx. Dak is-setah kien daqsxejn ta' bitħa b'xi kmamar li ma tistax tinqedha bihom, għax ta' ebda siwi.

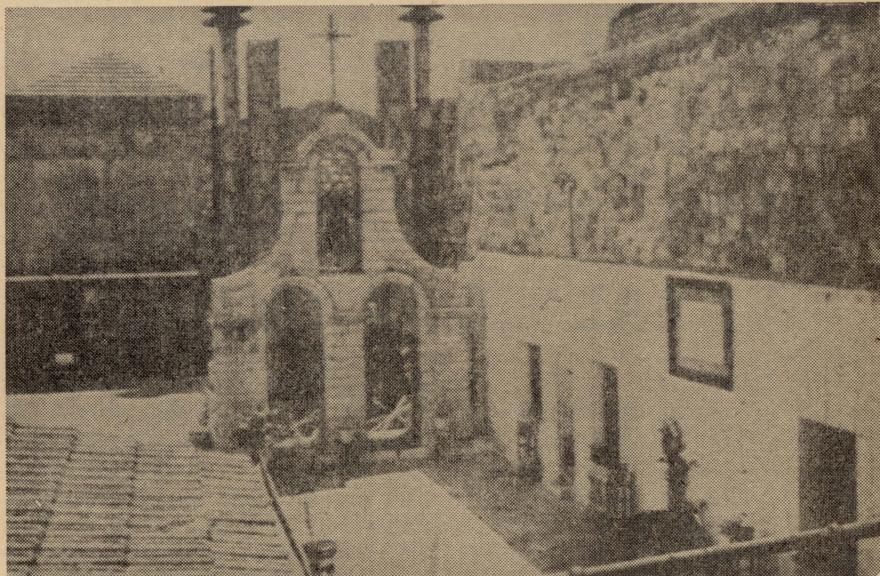
Fl-1869, il-Majestà Tieghu Apostolka, Imperatur ta' l-Awstrija, Frangisku Gużeppi I, kien gie jżur l-Imkejjen Imqaddsa. Kien, dak iż-

zmien Kustodju ta' l-Art Imqaddsa, ir-Rmu. P. Serafin Milani, O.F.M., saċerdot qaddis, gharef u ta' kbir għaqal. Dan, meta mar jagħmel żjara biex jagħti l-merħla f'Gerusalemm, bhala Imperatur Kattolku, lil Frangisku Gużeppi, stiednu ghall-Qud-diesa Kbira u ghall-fatra fil-Bażilka u fil-Kunvent ċkejken tal-Qabar ta' Kristu. L-Imperatur laqa' bil-qalb l-istedina, u fil-jum miftihem, mar ghall-quddiesa, li fiha tqarben b'qima kbira u, wara l-fatra, haduh jżur iċ-ċejen Kunvent fejn jgħammru u jghixu l-Patrijiet. Staghġeb mhux ftit l-Imperatur ta' l-Awstrija l-Kattolika għal kif kien l-ghixien tal-Patrijiet hemmhekk, u l-iżjed, meta wrewh dik in-nitfa ta' bitħa li ma kinetx tagħhom. Hawn, ir-Rmu. P. Kustodju, b'għaqal kbir, resaq fuqu u, biex ma jinstamax mill-oħrajn li kien hemm, talbu f'widintu

biex jindaħal ghalihom ma' Abdul-Aziz Khan, sultan ta' Konstantinopli biex jaġhti lill-Patrijiet dik il-bitha ċkejkna.

L-Imperatur Frangisku - Ĝużeppi laqa' t-talba tal-Milani u dlonk amar lill-konslu awtrijak, li kien hemm, sabiex bla dewmien jaġħmel rapport. Dan ma damx wisq biex tlesta: għamlu P. Antonju minn Tivoli, Segretarju tal-Kustodja, għie mnnew-

Awstrijak. Iżda l-P. Kustodju żamm iebes, u l-Paxà kelli wkoll jistieden il-Konslu Awstrijak. Meta koħha kien hemm miġburin, il-Paxà-ħareġ il-pjanta tal-lok, li hu kien ga għamel, mhux skond l-amar tas-Sultan, imma skond fehemtu, billi warrab mill-mappa xi bċejjeċ ta' art li hu ma riedx jaġhti lil-Kustodja. Il-P. Kustodju u l-Konslu aċċettaw l-affari, wara taħbit kbir, bi protesta,

Is-setaħ tal-Kunvent tas-Santu Sepulkru li kien tana s-Sultan Abdul-Aziz-Khan, bl-intercessjoni ta' l-Imperatur ta' l-Awstrija Franġisk-Gużepp I.

wel lill-Konslu, u dan haseb biex il-bqija. Wara, sewwa sew erba' xhur, l-Imperatur bl-Amħaxxatur tiegħu f'Konstantinopli, qala' għall-Patrijiet tal-Qabar ta' Kristu, dak li kien talab.

Fis-27 ta' April 1870, il-Paxà ta' Gerusalemm sejjah fuq dak il-post lir-Rmu. P. Kustodju u, billi l-Paxà ma kienx ried iwelli l-bitha kollha, ma riedx li jiġi mistieden il-Konslu

b-it-tama li f'okkażjoni oħra jaqilgħu dak li dik id-darba għie lilhom im-ċeħħad. Ftehim aħjar sar imbagħad fl-20 ta' Lulju ta' l-istess sena.

Fis-siegha u kwart tal-5 ta' Ottubru ta' l-istess sena, 1870, il-P. Kustodju, Milani, imsieħeb mid-Draguman tal-Kustodja, minn żewġ Gannizzri u mis-Segretarju, b'solleni nità kbira, mar f'Kanke, fejn kien hemm ga miġburin il-Paxà, il-Konslu

Awstrijak u l-membri l-ohra kollha tal-kunsill. Gew misfija u murija sewwa l-qisien, it-tul u l-wisa' a' l-art, u gie magħmul u ffirmat l-Att il bih il-konslu f'isem is-Sultan ċieda dak l-imkien l-ill-Kustodja ta' l-Art Imqaddsa. Ir-Rev.mu P. Kustodju, imbagħad, amar lil Fra Nikol minn Malta, li jwaqqqa' dawk li kienu jsejhulhom kmamar u li jtella' l-hajt divisorju. Fi żmien aktar imwahħar l-art giet iċċangata bil-ġebel.

PROGETT TA' KUNVEN ŻGHIR

F'dawn l-ahħar hames snin, Rmu. P. Kustodju ta' l-Art Imqaddsa, kien u għadu, il-P. Linu V. Cappiello. Dan, sa mill-bidu li sar Kustodju, haseb li joħloq Kunvent ċejkken fil-Qabar ta' Kristu, biex dawk il-Patrijiet li joffiecċejaw, bil-lejl u bi nhar, l-aqwa Santwarju Kattolku, jkollhom fejn jgħammru mkien aktar xif-jitolbu z-żmenijiet tal-lum. Għal-hekk, mill-P. Kustodju flimkien mal-Patrijiet Diskreti tal-Kustodja gie maqtugħ li għandu jinbena Kunvent sewwa sew fuq dik l-art li kien tana s-Sultan permezz tal-Imperatur Frangisku-Ġużeppi ta' l-Awstrija. Fost il-hafna proġetti u pjanti, fl-4 ta' Lulju 1963, intaghżel dak magħmul mir-R. P. Virgilju Corbo; u b'hekk ukoll il-P. Corbo ha f'idejh, jew ahjar, tawh f'idejh it-twettieq +al-bini tal-Kunvent. Iżda, ix-xogħol ma setax jinbeda malajr imħabba biża' li jista' jinqala' tifxil min-naha tal-Waqf. Għalhekk, R. P. Albertu Rock, qabel ma sar ir-rikors, f'udjenza li qala' mal-Muhafeż (Gvernatur) ta' Gerusalemm, iddiskuta sewwa l-affari miegħu. Il-Muhafeż innifsu mar imbagħad, fuq il-post, u ra b'ghajnejh u stqarr bil-miktub li "bil-bini tal-Kunvent ebda preġidizzju ma hemm għall-interessi tal-

Waqt". Fit-3 ta' April 1965, il-Kustodja talbet lil Muħafeż il-“Bene Stare” b'forma uffiċċali, li malajr gie mogħti, u, ghalkemm saret dloak protesta mill-Amministrazzjoni Tal-Legati Arab (li kull bini f'dak il-post joqros il-jeddiżx tal-Waqf), bi protesta ohra, il-Kustodja tat-Terra Santa wriet, b'räġunijiet sodi, kemm tassew bla sens u bla baži huma r-räġunijiet fil-protesta tal-Waqf. Fl-ahħarnett, fil-15 ta' Frar 1967, il-Gvernatur, Anwar el Khatib ta twiegħiha lill-Patrijiet bagħtilhom l-“benestare” għall-bini tal-Konvent, li l-Patrijiet laqgħu bil-qalb, ghalkemm taħt xi kondizzjonijiet.

Fit-22 ta' Frar ta' l-istess sena, il-P. Virgilju Corbo beda biex īgarraf il-kmamar li kienu fuq is-setah, u fit-13 ta' Marzu għe għas-sisien u beda jibni. Imma haġa tal-ġħażeb: kellu aktar minn darba jieqaf mill-bini! L-Amministrazzjoni tal-Waqf għamlet kullma setgħet u holqot kull-tixxil biex ix-xogħol ma jmurx 'il quddiem, saħansitra għamlet kawża fil-Qorti lill-Kustodja, li fid-9 ta' Mejju 1967 xandret is-sentenza li l-Kustodja għandha tieqaf u twaqqaq kull xogħol ta' bini. Iżda hawn n-dahal l-inkarigat tal-Kustodja, il-P. Albertu Rock, li haqqaqha kontra l-kompetenza tat-Tribunal, billi fil-kwistjoni jiet taħt li "STATU QUO", il-kompetenti waħdieni hu biss il-Gvernatur ta' Gerusalemm. Waradan, il-Kustodja kitbet ittra ta' ringrażżjament lill-Gvernatur, għax mingħajr l-ghajnuna tiegħu, kif stqarriettlu, ma kenux jaslu żgur għall-ftehim bil-paci.

Il-P. Corbo ma heliex żmien, iżda għamel u hewtel kemm felāħ biex ix-xogħol ifittex jimxi 'l quddiem, hekk li fl-ahħar ta' Novembru 1967 jiġifieri f'anqas minn disa' xhur, ix-

xogħol kien mitmum. U hekk il-lum, barra mill-kamra tas-servizzi: gabineett, banju u doċċa, żdiedu tmien kmamar ġodda, sbieħ u arjuži, ta' daqs ta' metri $3,85 \times 3,50$ kull waħda. F'kull kamra mbagħad, hemm l-ilma, shun u kiesaħ, dawl elettriku, telefond u qanpiena elettrika għal xi bżonn ta' malajr. Tista' tasal f'dan il-kunventin, barra mit-taraġ ta' Konstantinu u l-gallerija, ukoll bil-“lift” li tieħdu mill-kamra ta' hdejn is-sagristija. Dalwaqt, imma jkun imqiegħed “lift” ieħor Schindler, li jkun jiflaħ sitt persuni.

Il-biċċa l-kbira tax-xogħlijiet gew magħmula mill-ufficċċi tal-Kunvent San Salvatur, f'Gerusalem.

L-INAWGURAZZJONI

Fit-2 ta' Diċembru, fil-5.30 p.m., Rmu. P. Kustodju, P. Linu V. Capp'ello, imsieħeb mill-Komunità tal-Kunvent ta' San Salvatur, mar fil-Bażilka tal-Qabar ta' Kristu, fejn ġie milquġi mill-P. President ta' hemmhekk u mill-P. Rock flimkien mar - rappreżentanti tal - Komunità griega u armena ortodossi. Flimkien telgħu lkoll fil-Gallerija tal-Bażilka, fejn il-P. Kustodju libes l-ispellizza, stola u l-kappa, u b'quddiem iċ-

ċensier u l-akkolti, immexxijin mię-Čerimonjier tal-Kustodja, wasal fil-kunventin il-ġdid u bierku, waqt li l-Korista ta' San Salvatur intona l-antifona: “Congregavit nos in unum Christi amor”.

Ir-Rmu. P. Kustodju, imbagħad, b'diskors qasir fisser il-hajr tiegħu lil dawk kollha li swew b'xi mod ġħat-twettieq ta' din l-opra hekk minn żmien twil mixtieqa u meħtiega. Għalhekk, ħajr speċjali radd lil P. Rock għax-xogħol twil, ta' dehen u ta' hila li wera biex rebah hekk tfixkil; lil P. Corbo, li mhux biss għamel il-progett, holoq il-pjan-ti u wettaq ix-xogħol fi żmien hekk qasir, imma li wkoll għaraf jirba iż-żmien f'ċirkustanzi diffiċċi; u lill-ufficċċi ta' San Salvatur li hadmu bil-qalb u wettqu b'sodisfazzjon ix-xogħolijiet kollha. Fl-ahhar, ir-Revvmu Kustodju ma naqasx li jghid “Grazzi” ukoll lir-rappreżentanti tal-Griegi u tal-Armeni li għoġobhom juru għaqda magħna f'din iċ-ċirkostanza. Wara kollo, imbagħad, il-P. Kustodju stieden lill kulħadd biex iġħaddi fir-Refettorju biex ibill grizmejħ bis-saħħa tal-Kunventin il-ġdid.

Mill-“Acta Terrae Sanctae”.

AHBARIJET TA'

JITFA'CČA TORRI TA' ŻMIEN ERODI L-KBIR

Fiat ilu, fl-inħawi ta' Givat Shaul, qrib Gerusalemm, instabu l-fdalijiet ta' torri ruman, mibni xi mitt sena qabel Kristu, li minnu s-suldati kienu kienu jgħassu l-inħawi li jaġħtu għal dik il-belt importanti.

It-thaffir jew iskavazzjonijiet fuu dan il-post kienu bdew isiru fil-15 ta' Gunju tas-sena l-oħra, taħt it-tmx-

L-ART IMQADDSA

xija ta' Mr. Vasilius Seferis tad-Dipartiment tal-Antikitajiet ta' Izrael.

Dan it-Torri kien iġħasses it-triq rumana għal Gerusalemm li kienet tgħaddi xi 30 jarda bogħod minn hdejha mid-direzzjoni ta' Liftam, En-naws u Colonia, bliet qodma li kienu hafna msemmija fi żmien Kristu. Hdejn danit torri nstabu ukoll fdalijiet ta' bini Bizantin ta' madwar ir-raba sekklu wara Kristu.